

/ Ju.Habermas. – Alma mater. – 1994. – №4.

Dubinina V. O., Assistant of the Department of Philosophy, Social, Political and Legal Sciences, Donbas State Pedagogical University (Ukraine, Slavyansk), vera.dubinina777@gmail.com

Conceptualization of education in historical and philosophical context: German classical philosophy

The problem of the status of studying and role of education in modern historical and philosophical context are analyzed in this article. It was shown the correlation of education by German classical philosophy and present. The problems of ideological structures in the context of cultural and historical transformation of education is analyzed. It was emphasized the importance of education as a dynamic system of society, which is the part of the cultural heritage. The conclusion means the formation period of German classical philosophy was formed with the criteria of classic university, composed in specific socio-cultural conditions. The objective model of university education of German classical philosophy is investigated. The development of education in the philosophical and ideological changes of German classical philosophy is considered the historical and sociocultural predictors of educational models are shown.

Keywords: education, knowledge, universal knowledge, conceptualization, university, philosophy of education.

Дубинина В. А., ассистент кафедры философии, социально-политических и правовых наук, Донбасский государственный педагогический университет (Украина, Славянск), vera.dubinina777@gmail.com

Концептуализация образования в историко-философском контексте: немецкая классическая философия

Рассмотрены проблемы изучения статуса и роли образования в современном историко-философском контексте. Выявлено соотношение образования эпохи Немецкой классической философии и современности. Проанализирована проблематика мировоззренческих конструкций в контексте культурно-исторических трансформаций образования. Подчеркнута значимость образования как динамической системы общества, которая является частью всего культурного наследия. Аргументирован вывод, что образование времен Немецкой классической философии формировалась критериям классического университета. Исследованы объективные модели университетского образования в эпоху Немецкой классической философии. Рассмотрено развитие образования в условиях философско-мировоззренческих изменений времен Немецкой классической философии, выявлены исторические и социокультурные предпосылки возникновения образовательных моделей.

Ключевые слова: образование, знание, универсальное знание, концептуализация образования, университет, философия образования.

* * *

УДК008+1(091)

Абдрахманова М. Ж.

аспірантка кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ), amir.ok@mail.ru

ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСЬКА РЕТРОСПЕКЦІЯ ЗМІСТОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПОНЯТТЯ “КУЛЬТУРА”

Розглядаються особливості трансформації змістовного навантаження поняття “культура” у історико-філософському процесі. З цією метою авторка звертається до етимологічних витоків слова “культура”, аналізує подальший розвиток його змісту й умови трансформації у поняття, а також виявляє змістовне осердя поняття “культура”. На цьому тлі, підкреслюється, що змістовне навантаження поняття “культура” завжди проявляється через людину і по відношенню до людини. Іншими словами, людина та її діяльність виступає тим незмінним осердем, яке визначає змістовне навантаження не тільки поняття, але й феномену “культура”.

Ключові слова: культура, виховання, норма, цінність, освіченість.

У наш час гостро зростає інтерес до теоретичного осмислення проблем культури. Це, в свою чергу, пов’язано із системою виховання підростаючого покоління, а також із духовно-моральними цінностями в сучасному суспільстві, що стрімко рухається вперед. Разом із розвитком технічних можливостей перед індивідом нависла загроза бути втягнутим у досить негативне явище – “суспільство споживання”. Піддаючись впливу “ринку”, низькопробним взірцям масової культури, рекламі, людина підсвідомо

поглинається в атмосферу духовної стандартизації та деградації. Формується стереотип “масової людини” – пасивної, не спроможної до творчого осмислення дійсності. Із іншої сторони, це відбувається через втрату духу традиційності та орієнтирів, що передбачає знання норм, правил, зразків як основних принципів культури. Величезний розрив між минулим і теперішнім – одна з характерних ознак нашого часу. А тому, як влучно зазначає Х. Ортега-і-Гассет, там, де немає культури, залишається тільки варварство. Все це, безумовно, актуалізує нові звернення до різних аспектів осмислення культури.

Варто відзначити, що до проблеми культури в історико-філософському процесі неодноразово зверталися науковці різних поколінь. Починаючи із ХХ ст. культура була об’єктом теоретичних розмірковувань О. Шпенглера, Х. Ортега-і-Гассета, Г. Маркузе. Серед відомих радянських дослідників, які приділили значну увагу проблемі культури були: М. Каган, С. Аверинцев, Д. Ліхачов, Ю. Бромлей та ін. Не менш плідні думки щодо ролі та значення культури в історико-філософському процесі висловили такі українські вчені як В. Шинкарук, В. Лісовий, В. Малахов, М. Жулинський, М. Русин, В. Гриценко та ін. Звичайно, роботи усіх згаданих дослідників є важливим теоретичним джерелом вивчення багатогранності не тільки феномену, але й терміну “культура”.

Грунтовні філософські розвідки у царині культури тісно співіснують із наявністю надзвичайно великої кількості її дефініцій. Це призводить до того, що навіть тлумачні словники вказують на багатоаспектність даного слова. Це, безумовно, обумовлює понятійну плутанину не тільки у зрізі міждисциплінарних досліджень чи філософії, але й у буденному житті. Зрозуміти підкреслену багатоаспектність та відчутти контекстуальну динаміку даного слова та терміну дає можливість історико-філософська ретроспекція змістовного навантаження поняття “культура”.

Отже, метою нашої роботи є виявлення змістовного осердя поняття “культура” крізь призму історико-філософської ретроспекції його змістовного навантаження. Реалізувати поставлену мету можна, насамперед, звернувшись до етимологічних витоків слова “культура”. Воно походить від латинського “cultura” і в перекладі означає обробіток, вирощування, догляд. Першопочаткове значення слова “культура” стосувалося обробітку землі, застосовувалося у сільськогосподарському і лісовому господарствах і було пов’язане із працею селянина. Тобто, в Античності слово “культура” вживалося у значенні “культивування землі”, що вперше зафіксовано в праці Марка Порція Катона “De agricultura” III ст. до н.е. Даний трактат присвячений не просто обробітку землі, але її догляду, що передбачало особливе душевне ставлення до неї. Так, Катон дає наступну пораду щодо придбання земельної ділянки: “Потрібно не лінуватися і обійти придбану ділянку кілька разів; якщо ділянка хороша, чим частіше її оглядати, тим більше вона буде подобатися. Ось це саме “подобатися” має бути обов’язково. Якщо його не буде, то не буде і хорошого догляду, тобто не буде культури” [14]. У свою чергу, давньоримський оратор і філософ М. Ціцерону “Тустанських рукописях”, хоча і в переносному

значенні, починає використовувати це слово не по відношенню до землі, а по відношенню до духовності людини. Так, “культурою душі” він назвав філософію. У культурі мислення М. Цицерон вбачав шлях до розширення духовного світу людини: “Як родюче поле без обробітку не дає результатів, так і душа. Обробіток душі – це і є філософія: вона виполує в душі пороки, готує душу до посіву і ввіряє їй–сіє, так би мовити, лише ті зерна, які, дозрівши, приносять щедрий урожай” [13].

У Давній Греції близьким до слова “культура” було слово “пайдейя”, що використовувалося в якості виховання душі. Виникло у V ст. до н.е., у софістиці. У той час як для Аристотеля “пайдейя” – це умова щастя для всіх членів суспільства, для Платона вона мислиться як онтологічна категорія – умова спасіння душі, спосіб прилучення до істинного буття. Варто додати, якщо римляни вживали слово “cultura” переважно із яким–небудь об’єктом у родовому відмінку, тобто, у сполученнях, що позначали удосконалення певної навички (напр., “culturejuria” – вироблення правил поведінки, “culturelingua” – удосконалення мови, “culturescientia” – засвоєння науки, “cultureliterarum” – удосконалення письма і т.д.), давні греки послуговувалися словом “techne” в якості уміня виготовляти речі (майстерність) за певними засадами і правилами – те, що ми зараз називаємо “мистецтвом”.

Дещо видозмінюється змістовне навантаження слова “культура” у період Середньовіччя (кін. V – поч. XIV ст.). Так, воно продовжує вживатися у словосполученнях і означає ступінь майстерності в якій–небудь галузі, придбання розумових навичок. А також, поряд зі словом “культура” найбільшого поширення набуває слово “культ”, яке застосовується виключно в релігійному контексті, в якості шанування Бога. Тож не випадковослово “культура” і “культ” схожі за змістом, адже, як зазначає П. Гуревич, “культура народилась із культу. Вона співприродна духовності і, відповідно, релігії” [12]. Однак, не зважаючи на позірну схожість, між ними існує суттєва відмінність. Культ – це поєднання трансцендентного і реального світу (рух зверху вниз), культура, втрачаючи сакральне значення, – це світ ratio (рух знизу вверх). Тому початкове значення “культури” у його сакральному значенні нерозривно зв’язане із “культом”. Звідси – близькість культури і релігії за духовним началом.

Подальший розвиток, видозміна й трансформація слова “культура” в поняття відбувається у Новий час (XVII ст.). Зокрема, у працях німецького юриста і історіографа С. Пуфендорфа слово “культура” розглядається як результат суспільної діяльності людини, тавживається по відношенню до людини “штучної”, вихованої у суспільстві, на протигагу людини “природній”, неосвіченій.

У XVIII ст. перед ідеологами Просвітництва постала проблема пояснення специфіки образу життя людей, їх особливостей буття. Із цією метою вони почали активно використовувати термін “culture” на протигагу слова “naturale” (природа). Просвітники трактували слово “культура” в якості засобу піднесення людини, удосконалення духовного життя і моральності людей, а також як виправлення пороків людини.

Відтепер не будь–який результат діяльності людини можна було назвати “культурою”, а лише той, що стосувався її розвитку та самовдосконалення.

У філософський, а згодом і в науковий та повсякденний обіг першим слово “культура” запускає німецький просвітник І. Аделунга, який у 1782 році випустив книгу “Досвід історії культури людського роду”. А вже через два роки виходить перший том книги Й. Гердера “Ідеї до філософії історії людства”, де слово “культура” вже перстає слугувати метафорою, наповнюючись теоретичним і філософським змістом: “...виховання людського роду – це процес і генетичний, і органічний; процес генетичний – завдяки передачі, традиції, процес органічний – завдяки засвоєнню і застосуванню переданого. Ми можемо як завгодно назвати цей процес генезису людства у другому випадку, ми можемо назвати його культурою, тобто обробітком землі, а можемо згадати образ світла і назвати його просвітництвом... [6, с.230]. Культура формує людину як особистість та як частину соціуму, її основне завдання – наблизити людство до всезагального блага. “Яка культура, – каже Й. Гердер, – наскільки податливим є матеріал, від цього залежить становлення людини, її вигляд” [6, с.231].

Варто відзначити, що Й. Гердер, підкреслюючи унікальність різних культур, першим запропонував вжити термін “культура” у множині. Це дало йому можливість поставити проблему цінності самотності кожного народу та рівноправності національних культур. Кожна культура, на думку німецького мислителя, неповторна і індивідуальна. Однак, що дуже важливо, дана індивідуальність проявляється завдяки мові і у мові, яка водночас є і способом культурного виховання: “Людина стає розумною завдяки мові, – каже Й. Гердер, – лише мова перетворила людину в людину”, тож “мова – це печатка нашого розуму, завдяки якій розум набуває видимого вигляду і передається із покоління в покоління” [6, с.234–236].

Варто зазначити, що у європейській науковий обіг поняття культури входило повільно, адже тривалий час слово “культура” вживалось скоріше як метафора. Тож чимало часу знадобилося для того, щоб із метафори викристалізувалося строге наукове поняття та філософська категорія. Зрештою, на кінець XVIII ст. слово “культура” уже мало два значення: перший – панування над природою за допомогою знання і ремесел, другий – духовне багатство особистості.

Аналізуючи становлення змісту поняття “культура” не можна оминати увагою специфіку його трансформації в межах німецької класичної філософії. Зокрема, зводячи культуру до дисципліни розуму, основоположник німецької класичної філософії І. Кант її сутність вбачав у пануванні морального обов’язку над проявом почуттів. У кантівському розумінні культура означає здатність індивіда підвестись над своєю природою (емпіричною, чуттєвою) до рівня морального (розумного) існування. Це дозволяло б вільно діяти в ім’я цілей, які індивід сам перед собою висуває, зважаючи на веління морального обов’язку.

У свою чергу, Г. Гегель пов’язував культуру з освіченістю. Для нього культура, будучи приналежною до “царства духу”, веде до абсолютної свободи. Вона проявляється через освіченість (“bildung”) – як

“відчуження природного буття” [3, с.263], і є приналежною до “царства духу”, а отже, до свободи як “субстанції духу”: “...те, завдяки чому індивід тут володіє значимістю і дійсністю, є освіченість. Його істинною першопочатковою натурою і субстанцією є дух відчуження природного буття. Ось чому це зречення...водночас є засобом або переходом мислинневої субстанції в дійсність, так і навпаки – перехід певної індивідуальності в сутність. Завдяки освіченості індивідуальності готує себе до того, що вона є в собі, і лише через це в собі вона володіє дійсним наявним буттям; наскільки вона є освіченою, наскільки й дійсною, та розраховує на силу” [3, с.263]. Ось чому, за Г. Гегелем, наскільки людина є мислячою (а отже, освіченою), настільки й культурною, бо лише через здатність мислити індивід актуалізує дійсність, реалізує свободу духу. Варто зазначити, як і для Й. Гердера, засобом відчуження для Г. Гегеля є мова. У ній і тільки в ній дух проявляє власну самість та наповнюється формою. Мова, наука, мораль, право, релігія – ось формотворення людського духу та культури.

У той час як концепція Й. Гердера направлена на рівноцінність націй, для іншого німецького філософа Й. Фіхте вона представлена у вигляді ідеї месіанізму німецького народу та винятковості культури. Він переконаний, що тільки німецький народ – спадкоємець справжньої культури, а німецька мова – жива і творча, здатна відродити справжнє культурне життя [7, с.126–127].

У “Промовах до німецької нації” Й. Фіхте наполягає на створенні держави, що стане можливим завдяки поверненню німецької нації втраченої самотності, яка, у свою чергу, залежить від нового національного виховання. Засобом до такого виховання та самовдосконалення індивіда є культура – вічна і самоцінна, в якій людина отримує своє призначення. Оскільки наше чуттєве Я залежить від зовнішніх речей, які порушують згоду Я із самим собою, тож має бути віднайдений ступінь впливу на речі (а заодно на почуття і уявлення), де б можна було контролювати речі і модифікувати їх згідно із нашими поняттями. Така модифікація, у свою чергу, можлива завдяки волі та постійним навикам – вправам. Набуття нових навиків і формує культуру. Тож культура, за Й. Фіхте, – “останній і вищий засіб кінцевого призначення людини – повної згоди із собою... Чуттєвість має культивуватися: це найвище і останнє, що з нею можна зробити” [7, с.17].

Упродовж XIX ст. поняття культури розширюється, трансформуючись у комплексне поняття. Якщо для німецьких ідеалістів поняття культури було пов’язане із розвитком духовних (розумових) здібностей індивіда, то вже у XIX ст., а особливо це яскраво підтверджують погляди Ф. Ніцше і З. Фрейда, розум не лише не сприяє гармонізації людського життя, але заважає йому. Домінують чинники, які за своєю природою алогічні та ірраціональні. Їх дія має потужніший характер, тож розум не здатен їх опанувати, масштабами і силою вони перевершують його.

У 1871 р. виходить фундаментальне дослідження відомого англійського етнографа, культуролога і засновника антропології Е. Тайлора “Первісна культура”. Починаючи з цього часу культура охоплює цілий комплекс складників: “Культура або цивілізація, –

пише Е. Тайлор, – в широкому етнографічному сенсі складається у цілому із знань, вірувань, мистецтва, моральності, законів, звичаїв і деяких інших здатностей і звичок, засвоєних людиною як членом суспільства” [5, с. 18].

На переконання З. Фрейда культуране тільки шкодить людині, пригнічуючи її індивідуальність, а й подавляє численними нормами заборонами. Звідси – постійні страждання людини (суспільства) від протиріч між бажаннями і нормами культури. Це, у свою чергу, спричинює розвиток неврозів. Тому, фактично, культура, на думку австрійського лікаря, є ворогом людини, що через свої норми і приписи руйнує природне начало в людині. Для Ф. Ніцше дане протистояння яскраво проявляється у мистецтві – суперечливої протидії інтелекту й фантазії.

Починаючи із XX ст. поняття культури наповнюється новими змістовними аспектами. Так, протиставлення “людина–природа” включає в себе екологічний аспект виховання людини (А. Швейцер), “людина–суспільство” – аксіологічний (М. Вебер), у контексті націєтворчого значення культури вона проявляється як головний фактор об’єднання спільноти у націю (О. Бауер), стає результатом діяльності національної спільноти (О. Шпенглер), та становить модель формування державних та національних утворень (Е. Сміт).

Так, для німецького соціолога М. Вебера культура – перш за все ціннісне поняття. “Говорячи ... про зумовленість пізнання культури ідеями цінності, – пише М. Вебер, – ми сподіваємось, що це не стане підставою глибоко помилкового висновку про те, ніби для нас культурне значення мають лише ціннісні явища. До культурних явищ проституція належить аж ніяк не менше, ніж релігія чи гроші, і всі вони...прямо чи опосередковано зачіпають наші культурні інтереси...” [9, с. 227]. А для австромарксиста О. Бауера культура – це спільність характеру, котра витворює із спільноти націю: “Спільне походження і успадкована від спільного племені культура створила у всіх германцях ту спільність характеру, котра витворює із них націю”, – пише О. Бауер [10, с.29–30]. Варто додати, що культура за О. Бауером – це ще й “спосіб, у який він (характер індивіда – М. А.) веде... свою боротьбу за існування” [2, с.33].

Радикальні зміни в європейській соціокультурній ситуації поч. XX ст. змусили вчених та культурологів заговорити про “кризу в культурі”, яка для німецького теолога та місіонера А. Швейцера була перш за все пов’язана із екологічною кризою, спричиненою низкою відчужень людини – від вироблених нею продуктів до суспільства та природи. У результаті – індивід втрачає своє значення як носія культури. Тож невід’ємним елементом, за А. Швейцером, є етичне самовдосконалення індивіда та суспільства. Прагнення людства, обумовлені етичними цілями, дозволяють їм повною мірою користуватися благами матеріального прогресу і при цьому залишатися хазяїном положення. Врятувати сучасне суспільство, на думку А. Швейцера, можна лише відмовившись від утилітаристської етики, що роз’єднує, і перейти до етики універсальної, яка полягає в тому, щоб виявляти однакове благоговіння перед життям як по відношенню до власної волі, так і

по відношенню до будь якої іншої. Таким чином, критерієм розвитку культури А. Швейцерважав досягнутий суспільством рівень гуманізму.

Націєтворчий аспект становлення культури присутній у вченні О. Шпенглера, який, розмежувавши культуру і цивілізацію (цивілізація – вища стадія культури, у якій відбувається її остаточний занепад), стверджує, що кожна культура має власну долю, якою рухають нації. Тож культура – не стільки чинник формування національних спільнот, як результат діяльності цієї спільноти. “Якщо ми розглядаємо історію великих культур, – пише вчений, – то її об’єктом, тим, що рухає, є нація” [11, с.1138].

Обґрунтовуючи засадниче націєтворче значення культури, британський вчений Е. Сміт природу культури розглядає ширше. В одній із своїх останніх праць “Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка” він вводить поняття “публічна культура”, під якою розглядає “з одного боку, створення системи публічних ритуалів, символів і церемоній, а з другого – розвиток характерних публічних кодів і літератур” [4, с.61]. Іншими словами, під публічною культурою дослідник розуміє специфічну форму суспільного способу життя. Таких способів суспільного життя або публічних культур, на думку Е. Сміта, в історії людства було три – ієрархічна, заснована на заповіті і громадянсько-республіканська [4, с.107].

На основі оглядової історико-філософської ретроспекції змістовного навантаження поняття “культура” приходимо до висновку, що сучасне багатоманіття визначень поняття “культура”, обумовлене соціокультурними та світоглядними умовами становлення його змісту. Важливим в цьому відношенні є те, що кожен з історично сформованих аспектів змісту поняття “культура”, незважаючи навіть на певну не співмірність – як наприклад, обробіток землі і виховання душі, завжди іманентно присутній і виявляється лише в антропологічному вимірі. Який би з аспектів змістовного навантаження ми не розглядали, він завжди виявляється через людину і у відношенні до людини. Саме тому, єдиним і незмінним осердям змістовного навантаження поняття “культура” виступає діяльність людини, яка виявляється і як процес і як результат.

Список використаних джерел

1. Швейцер А. Благоговение перед жизнью / [Пер. с нем. А. Гусейнова]. – М.: Прогресс, 1992. – 576 с.
2. Вилков В. Западнаянациология XX столетия: концептуальные портреты. – К.: Видавец Карпенко В. М., 2008. – 424 с.
3. Гегель Г. Феноменология духа / [Пер. с нем. Г. Шпета]. – СПб.: Наука, 1999. – 448 с.
4. Сміт Е. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка / [Пер. з англ. П. Тарашук]. – К.: Темпора, 2009. – 312 с.
5. Тайлор Э. Первобытная культура. – М.: Издательство политической литературы, 1989. – 573 с.
6. Гердер Й. Идеи к философии истории человечества / [Пер. снем. А. Михайлова]. – М.: Наука, 1977. – 703 с.
7. Фіхте Й. Промови до німецької нації // Мислителі німецького Романтизму / [Пер. з нім. Г. Кімак]. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С.110–134.
8. ФихтеЙ. Несколько лекций о назначении учёного // Сочинения в двух томах / [Сост. и прим. В. Волжского]. – СПб.: Мифрил, 1993. – Т. II. – С.7–64.
9. Вебер М. “Об’єктивність” соціально-наукового пізнання // Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / [Пер. з нім.

О. Погорілий]. – К.: Основи, 1998. – С.192–263.

10. Бауэр О. Национальный вопрос и социал-демократия / [Пер. с нем. М. Панина]. – СПб.: Серп, 1909. – 608 с.
11. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки мифологии мировой истории / [Пер. с нем. С. Борич]. – Мн.: Харвест; М.: АСТ, 2000. – 1376 с.
12. Гуревич П. Культ и культура. П. А. Флоренский: “культ – соприкосновение с иными мирами” // Философия культуры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://society.polbu.ru/gurevich_culturephilos/ch12_i.html
13. Понятие “культуры” в эпоху Средневековья и Возрождения // Сборник научно-лекционных статей “Энтелихия” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://entelehia.ru/Cultural_Studies/Ponyatie_kulturi_v_epohu_Srednevekovya_i_Vozrozhdeniya.html
14. История слова “культура” // Четвёртый выпуск рассылки “Культура и культурология” от 08.10.2002 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://countries.ru/library/subscribe/etymology.htm>

References

1. Schweitzer A. Blagovenie pered zhiznyu / [Per. s nem. A.Gusejnova]. – M.: Progress, 1992. – 576 s.
2. Vilkov V. Zapadnaya naciologiya XX stoletiya: konceptualnye portrety. – K.: Vydavec Karpenko V.M., 2008. – 424 s.
3. Hegel G. Fenomenologiya duxa / [Per. s nem. G.Shpeta]. – SPb.: Nauka, 1999. – 448 s.
4. Smit E. Kulturni osnovy nacij. Ierarhiya, zapovit i respublika / [Per. z angl. P.Taraschuk]. – K.: Tempora, 2009. – 312 s.
5. Tailor E. Pervobytnaya kultura. – M.: Izdatelstvo politicheskoy literatury, 1989. – 573 s.
6. Herder J. Idei k filosofii istorii chelovechestva / [Per. s nem. A.Mixajlova]. – M.: Nauka, 1977. – 703 s.
7. Fixte J. Promovy do nimecz’koyi naciyi // Myslyteli nimecz’kogo Romantyzmu / [Per. z nim. G.Kimak]. – Ivano-Frankivs’k: Lileya-NV, 2003. – S.110–134.
8. Fixte J. Neskolko lekcij o naznachenii uchenogo // Sochineniya v ddux tomax / [Sost. i prim. V.Volzhsckogo]. – SPb.: Mifril, 1993. – T.II. – S.7–64.
9. Veber M. “Ob’yektyvnist” social’no-naukovogo piznannya // Sociologiya. Zahal’noistorychni analizi. Polityka / [Per. z nim. O.Pogorilyj]. – K.: Osnovy, 1998. – S.192–263.
10. Bauer O. Nacionalnyj vopros i social-demokratiya / [Per. s nem. M.Panina]. – SPb.: Serp, 1909. – 608 s.
11. Shpengler O. Zakat Evropy: Ocherki mifologii mirovoj istorii / [Per. s nem. S.Borich]. – Mn.; Harvest; M.: AST, 2000. – 1376 s.
12. Gurevich P. Kult i kultura. P.A. Florenskij: “kult – soprikosnovenie s inymi mirami” // Filosofiya kultury [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://society.polbu.ru/gurevich_culturephilos/ch12_i.html
13. Ponyatie “kultury” v epoxu Srednevekovya i Vozrozhdeniya // Sbornik nauchno-lekcionnyx stattej “Entelexiya” [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://entelehia.ru/Cultural_Studies/Ponyatie_kulturi_v_epohu_Srednevekovya_i_Vozrozhdeniya.html
14. Istoriya slova “kultura” // Chetvortyj vypusk rassylki “Kultura i kulturologiya” ot 08.10.2002 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://countries.ru/library/subscribe/etymology.htm>

Abdrakhmanova M. Zh., postgraduate student, the Department of Philosophy National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kiev), amir.ok@mail.ru

Substantial meaning of “culture”: a historical and philosophical retrospect

The article deals with transformation features of substantial meaning of the concept of “culture” in a historical and philosophical process. For this purpose, the author refers to the etymological origins of the word “culture”, analyzes the further development of its content and the conditions of its transformation into the concept and also identifies the semantic core of “culture”. Against this background, it is emphasized that substantial concept of “culture” has always been manifested through a human being and in relation to a human being. In other words, the human being and his activities serve this permanent core that defines the substantial meaning not only of the concept but also of the phenomenon of “culture”.

Keywords: culture, upbringing, standard, value, education.

*Абдрахманова М. Ж., аспирантка кафедри філософії,
Национальный университет биоресурсов и природоиспользования
Украины (Украина, Киев), amir.ok@mail.ru*

Историко-философская ретроспекция содержательной нагрузки понятия “культура”

Рассматриваются особенности трансформации содержательной нагрузки понятия “культура” в историко-философском процессе. С этой целью автор обращается к этимологическим истокам слова “культура”, анализирует дальнейшее развитие его содержания и условия трансформации в понятие, а также обнаруживает содержательную сердцевину понятия “культура”. На этом фоне, подчеркивается, что содержательная нагрузка понятия “культура” всегда проявляется через человека и по отношению к человеку. Другими словами, человек и его деятельность выступают той неизменной сердцевиной, которая определяет содержательную нагрузку не только понятия, но и феномена “культура”.

Ключевые слова: культура, воспитание, норма, ценность, образованность.

* * *

УДК 930.85

Боятюк О.
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
gileya.org.ua@gmail.com

СВІТОГЛЯДНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В МЕРЕЖЕВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проаналізовано сутність та особливості феномену “мережевого суспільства”. Окрему увагу зосереджено на факторах, що передували його появі. Разом з цим акцентується увага на явищі безперервної освіти: сутнісному наповненні, причинах виникнення, особливостях функціонування у різні часові періоди. З'ясовано, що в науковому просторі існують дві версії походження феномена безперервної освіти: “про давнину ідеї” та “новизну ідеї”. Загалом же досліджений феномен покликаний виконувати компенсуючу функцію інтелектуального збагачення особистості у зв'язку з розвитком суспільства та змінами пріоритетів, які диктує останнє. Світоглядні концепції закордонних та вітчизняних учених засвідчують те, що мережеве суспільство покликане реалізувати принципи безперервної освіти, в свою чергу остання є викликом сучасності до інноваційних зрушень. На основі проаналізованих концепцій, запропоновано власну періодизацію розвитку безперервної освіти, де виокремлено 3 стадії концептуальних поглядів щодо згаданої проблеми: стихійна, теоретико-методологічна та практична. Проведений аналіз поглядів вчених дає можливість говорити про те, що безперервна освіта в окремі часові періоди має свої особливості прояву. Саме практична стадія має найбільшу значимість в епоху мережевого суспільства, коли перед “Homo intelligens” відкриваються нові можливості інформаційно-комунікаційного характеру.

Ключові слова: освіта, безперервна освіта, освіта впродовж життя, мережеве суспільство.

Відлік двох тисячоліть показує, що освіта як сфера, яка сприяє відтворенню суспільства, привертала і продовжує привертати увагу науковців, дослідників вітчизняного та зарубіжного простору. Однак як би парадоксально не звучало, досі не виокремлено наукового напрямку, в рамках якого комплексно досліджувались всі аспекти даного феномену. Сьогодні, коли мірилом цивілізаційного розвитку є освіченість нації, а багатством суспільства – вміння та можливість володіти необхідною інформацією – освіта стає основним науковим пріоритетом та базою, яка невіддільними кроками примножує загальний потенціал держави.

Ера інформаційного буму, що проникає у всі сфери соціуму та ті закономірні процеси трансформації, що відбуваються нині, вимагають від сучасного індивідуума необхідної підготовки, обізнаності та мобільності. Такі пріоритетні вимоги вже неможливо задовольнити в рамках формальної освіти, а тому все більшої актуальності набуває неформальна освіта, яка виступає ще однією підсистемою безперервного навчання чи освіти протягом життя. Це свідчить про

моделювання потреби в людині “нового типу”, адже вимоги, які висуває суспільство диктують перед сучасним індивідуумом полягають не тільки у вмінні перенавчатись та адаптуватись до умов, які постійно змінюються, а й бути здатним знаходити собі місце у нових проектах та новій системі соціуму. “Homo sapiens” маючи бажання бути в лоні подій, що відбуваються навколо нього, усвідомлює, що документа про освіту отриманого в результаті завершення окремого етапу формальної освіти, вже недостатньо, а тому вдається до пошуків можливості розвиватись, займатись самоосвітою і ні в якому разі не залишатись в стані “константи”. У результаті набуває нових якостей, володіє високим рівнем інтелектуальної інформації та знань, отриманих за допомогою компонентів інформаційного або ще як його називають мережевого суспільства, тобто “Homo sapiens” набуває нової форми буття – “Homo intelligens”.

Перш ніж говорити про еволюцію поглядів на явище безперервної освіти в мережевому суспільстві, зупинимось на феномені останнього. Першим, хто заговорив про сутнісні особливості останнього по праву вважається М. Кастельс. Під сутністю цього феномену автор розуміє сучасне глобальне суспільство – суспільством мережевих структур. Основою мережевого суспільства автор вважає комп'ютерні мережі як надзвичайно вагомий чинник новітніх форм комунікації та інтерактивного спілкування. Зокрема, “електронні співтовариства”, створені за допомогою Інтернету, як стверджує М. Кастельс, слугують вагомою підставою консолідації та інтеграції людей: “Нова комунікаційна система радикально трансформувє простір і час, фундаментальні виміри людського життя [17, с. 375]. За його словами особливістю сучасного суспільства є не стільки домінування інформації, скільки трансформація варіантів її використання, коли провідну роль в суспільстві набувають глобальні мережеві структури, що витісняють традиційні форми взаємовідносин [7, с. 124].

Причина виникнення такого суспільства як вважає О. В. Назарчук – складна комунікативна ситуація. А тому мережі є утвореннями, які здатні створювати найрізноманітніші комунікативні просторово-часові конфігурації. Мережі являють собою конгломерати комунікації, які можуть зв'язувати будь-яку точку комунікативного простору з іншою [11].

Відлік мережевого суспільства у різних представників наукового простору має свої часові межі. Зокрема, Ф. Махлуп та Т. Умесао у США і Японії в 60 рр. вперше заговорили та ввели в науковий обіг явище “інформаційного суспільства”. Американець Дж. Мартін і японець Й. Масуда заявляє про виникнення інформаційного суспільства на початку 80-х років. Однак, найбільш поширеним поглядом про появу останнього у США вважається 1991 р. Такий погляд пояснюється економічними факторами, адже саме в цей рік співвідношення вартості традиційної промислової та інформаційної техніки змінилося на користь останньої: 107 і 112 млрд. дол., новий науково-технологічний рівень індустріального виробництва із 10% зайнятих забезпечує задоволення матеріальних потреб людини [17, с. 375].